

tura literarne zvrsti determinirana s strukturo gospodarstva. Takšna teza je seveda spekulativna, saj se je empirično ne dá preveriti. Spada torej bolj v filozofijo kot v empirično znanost. Poleg tega pa ostaja na ravni pozitivistične filozofije Hippolyta Taina. Ta je trdil, da je umetnost determinirana z raso, okoljem in historičnim trenutkom. Vsako teh determinant lahko nadomestimo s katerokoli drugo — na primer s strukturo gospodarstva; toda s tem se osnovna filozofska shematika prav nič ne spremeni. Prav narobe — postane še bolj problematična. Od tod seveda sledi utemeljen pomislek, ali je slovstveno sociologijo mogoče graditi na filozofskih premisah pozitivizma, ki pripada 19. stoletju.

Pripombe, ki se ob Goldmannovi slovstveni sociologiji kar same vsiljujejo, je torej mogoče strniti v troje pomislekov:

— ta sociologija ohranja v sebi preveč filozofskih sestavin, da bi lahko veljala za zares znanstveno vedo;

— v nji je delež ideoloških prvin premočan, da bi se lahko dvignila v objektivno razmerje do predmeta;

— njen temeljni vidik je še preveč zasidran v determinizmu pozitivistične filozofije prejšnjega stoletja.

ŠTIRI PESMI

Cveto Preželj

UMAZAN VETER

Umazan veter pokriva ceste.
 Zaprte stoje hiše.
 Prazna stopnišča se spuščajo navzdol.
 Topoli ob hišah preštevalo prve liste
 in se nagibajo nad poti.
 Da jih ustavim,
 znova prikličem v samozavestno rast,
 bi moral biti blizu veselja,
 blizu srečnega spomina.
 Topole bom zapustil.
 Ogrnjen v umazan veter
 bom spraševal stare ljudi,
 če poznajo romanja
 ali samo samotno hojo v hrib
 in se v svoji samoti

dvigal k preišljenemu pripovedovanju dlani,
ki z usodo vežejo dni,
in se nikoli ne izgube.
Nekega dne vzdrhtijo,
vendar je vedno toliko svetlo,
da jih vidimo,
občutimo v iskanju nečesa,
kar je bilo pozabljeno.

Umazan veter pokriva ceste
in zapira vrata.
Koliko časa že ni posijalo sonce
in se sprehodilo po reki?

Samotni dnevi
bi v belem cvetenju češenj
sprejeli sončen dan
in se sprli med sabo,
razšli,
da bi lahko pobegnil
in se na darovano piščal naučil igrati.

POMLADNA FANTAZIJA

Od vrhov,
ki prisluhnejo jutru
in zbirajo petje ptic,
sprejemam oprezno rast
in med njimi pobožno dvigam list
domače češnje,
da mi bo oblak, senca,
če se združijo vrhovi
in se razsujejo na prisojno stran.

Zemlje praznik,
praznik vetra
in dekliških šopkov šmarnic.
Meni in dekletu
so zvonovi ob veliki noči peli,
morda predolgo peli,
da se zdaj skrivam rožam in dekletom

in sledim tihemu spoznanju,
da je ljubezen presvetla
za moje zbiranje misli,
da je samo prozorna meglica,
ki jo opaziš
in je ne čakaš,
da te ob sončnem dnevu poljubi.

Med vrhovi dvigam list
domače češnje
in ne sprejme ga ljubezen
ne ptica za svoje gnezdo.

Nikomur odkrito čakanje,
objemanje kolen,
gnezdenje prstov in obraza,
kot da je zgubljen boj
in se dan ledeno skriva.

OBLJUBLJAM

Ne odpirajte cvetov na silo,
da ne zlomite krhke volje vetrov,
ki so vedeli, kdaj naj pridejo.

Ne preizkušajte upogljivost sončnic
in človeških dlani,
da se žrtveniki ne zlijejo
z jutranjim obzorjem
v eno samo hotenje.

Kdor je zaljubljen v rdečo barvo,
nikoli ne ve,
kdaj zapustijo vojne gozdove
in trepetave, izbuljene oči.

Veliko je barv,
ki dopolnjujejo pokrajino
in ne poslušajo nikogar,
ki mu srce bije rdeče,
varljivo rdeče,
hrabro ob paradi jekla.

Vsaki barvi zvest,
zaneseno zvest,
obljubljam obstajanje.

VEČNA LUČ

Mrtve poznamo po steklenih očeh
in po veselju do neba.
Med njimi sem, v zelenem ali črnem steklu svetilke
kristal, prozorno krilo žuželke;
med njimi sem, v zelenem ali rdečem steklu,
vedno samotne svetilke,
izgubljeni plamen
...o večna luč
ob vznožju cipres,
o večna luč,
ki pozna svetlobo umirjenega neba,
ki ob eksploziji oblakov prosi stene svetilke,
naj za trenutek zatemnijo svoja okna;
o večna luč,
ob mojem grobu luč,
ki bo skrila ljubezen,
ki je ob dekletovih lasih
poiskala odmaknjene breze
in vedela, da je življenje nesmisel,
če samo stojiš in gledaš stara drevesa,
senco neke roke,
ki je v pomladnem dnevu vrezala srce,
in vedela, da dekle ne bo ljubilo
samotnih, nekoliko temnih oči,
da to tudi priznava in beži;
o večna luč
odreši blede oči,
delo noči in presvetlega jutra
je končano.
Nikoli hvaležen, postane človek hvaležen
ob tako popolnem delu.
Oči so zdaj mrtve obale
in tema je zadnje spanje,
zadnje spanje občutljivosti

in priznanja, da nisi ljubljen,
da si samo prijatelj,
ljubek razgled na bogata omizja ...

in ljudje prihajajo
in prehitro gredo
in se smejejo.
Pokopališka vrata ostanejo odprta.
Akademski slikar naslika cerkev.
Nihče pa ne sliši zvonov:

padamo, dvigamo se, padamo
in ne poznamo nikogar.

DRAMA O REVOLUCIJI, STALINIZMU, PARTIJI

Andrej Inkret

(nadaljevanje in konec)

3. VPRAŠANJE O TRAGIČNEM

Videli smo namreč, da je takó v *Dialogih* kot v *Aferi* tragičnost posledica neke posebne nezmožnosti, ki jo izziva zgodovinski svet teh dram in zaradi katere ostajajo nastopajoči junaki tako rekoč razpolovljeni med svojimi »eksistencialnimi« imperativi ali svojo subjektivno zvestobo in med objektivnimi zahtevami, ki jih postavlja prednje dana zgodovinska situacija. Iz tega dualizma izvira nekaj tipičnih tragičnih zaključkov:

— Človeku ni dano, da bi svojo subjektivno zvestobo uresničil v skladu z objektivnimi možnostmi ali zahtevami sveta. Zato se mora njegovim objektivnim mejam upreti, kar ima za posledico izpostavljanje smrti (prof. Haymann, dr. Minsky; Bernard) ali dejansko smrt (Simon). Oba navedena zaključka pomenita tradicionalno varianto tragične usode. Kakor nas uči osnovni dramaturški besednjak, je v tem primeru tragično »plemenito oziroma pomembno, dragoceno stremljenje, ki pri-

